

Barankovics István öröksége

Az egyház a modern társadalom kihívásaira saját társadalmi tanításának összefoglalásával és folyamatos fejlesztésével válaszolt. A társadalomról való keresztény felfogás hatására századunk eleje óta hazánkban is keletkeztek változó erejű mozgalmak olykor még parlamenti mandátumot is szerző csoportosulásokat alkotva. Egyik kezdeményezés sem volt azonban olyan jelentős, mint a Barankovics István vezette Demokrata Néppárt. Mi volt Barankovics István titka? Hogyan tudott néhány év alatt maradandó nyomokat hagyni a magyar politikában?

A titoknak négy fő eleme van.

1. Amit képviselt az **korszerű** volt és **európai**.

Amikor 1947. augusztus 31-én lezajlottak a választások, a Demokrata Néppárt 16,4 százalékkal relatív többséget szerzett. A kékcédulák ugyan átalakították az erőviszonyokat, de a nyugati sajtó a Néppártot a háború után újjászületett ottani kereszténydemokrata pártok sikeres magyar partnerének tekintette. A közép- és kelet-európai térségben Magyarország volt az egyetlen, ahol a modern kereszténydemokrácia komoly politikai támogatást tudott akkoriban szerezni.

Barankovics István újszerű volt abban is, hogy élesen elhatárolódott a két világháború közötti „keresztény” közélettől. Nem helyeselte az egyházi vezetők közjogi és közéleti szerepvállalását, elítélte a klérus egyes tagjainak szociális érzéketlenségét.

Korszerűségének másik eleme túlmutatott a negyvenes éveken, már a II. Vatikáni zsinat gondolatait fedezhetjük fel nála. Ide sorolhatjuk a **vallásszabadságról** vallott felfogását. A hit nem kényszer dolga, hanem a személyes lelkiismeret szabad döntése alá tartozik – mondta. A vallásszabadság nemcsak azt jelenti, hogy senkit se lehessen valamilyen hit követésére kényszeríteni, és hogy valamely hit követése miatt senkit joghátrány ne éljen, hanem – amint azt híres győri beszédben kifejtette – a vallások számára a társadalmi, a kulturális és a gazdasági szervezkedést, az oktatás és a nevelés szabadságát is biztosítani kell. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy az egyházak sem igényelhetnek maguknak semminemű közvetlen beavatkozási jogot ott, ahol a szabályozás joga az államot vagy más világi hatalmat illet meg.

Ugyancsak a későbbi zsinat szellemét érezhetjük meg abban a határozottságban, amellyel a felelős **világiak feladatának tekintette a közéleti és a politikai tevékenységet**. Vezetése alatt a Demokrata Néppárt mindig határozottan kiállt az egyház szabadságáért, ugyanakkor saját szabadságát is biztosítani akarta, adott esetben az egyházi vezetéssel szemben is. Azt követelést, hogy a Néppárt a világnézetet csak távolról is érintő kérdésekben kövesse a püspöki kar irányítását, a pártvezetés elutasította. A közvetlen politikai tevékenység nem a klérus feladata. Az egyház tanítását ismerő és követő világiak természetesen ugyanúgy az egyház részei, mint a klérus. Ezeket a II. Vatikáni zsinat után mindenki számára világos elveket nem volt könnyű két évtizeddel a zsinat előtt képviselni. Barankovics István képviselte, még azon az áron is, hogy ezzel feszültséget hozott létre néhány egyházi vezető és pártja között. Következetes magatartása végül a legtöbb egyházmegyében mégis biztosította a DNP számára a megyéspüspök támogatását,

Súlyos tragédia, hogy Magyarország ötvenes éveire ez a Németországot a nyomorból kiemelő és Európa vezető gazdasági hatalmává alakító, valamint az európai közösség alapjait lerakó kereszténydemokrata politika már nem lehetett hatással.

2. Kiemeli jelentőséget tulajdonított az egyesületek szabad működésének. Ma úgy mondanánk, az állam egységesítő törekvéseivel szemben védte a civil társadalom létét és lehetőségeit.

Tudta, hogy az ember szabadsága nem önmagában, hanem a társas életben teljesedik ki. Ez az Egyház szabadságára is vonatkozik. Barankovics síkraszállt tehát a Rajk László által korábban felosztatott 220 katolikus és protestáns egyesület jogainak helyreállításáért: a kormány „vagy újra engedélyezze a felosztatott katolikus és protestáns egyesületeket,” – követelte – „vagy új egyesületek alapításához járuljon hozzá, a felosztatott egyesületek vagyonát ezeknek adja át...”

3. A politikában nagy a jelentősége a „**kiművelt emberfőknek**”.

Barankovics Istvánnal a magyar szellemi és kulturális élet jelesei voltak kapcsolatban. Olyan emberekről van szó, akiket nem a politika tett ismertté, hanem tudományos és művészeti tevékenységük: Eckhardt Sándor, Bálint Sándor, Rónay György, Mihelics Vid, Szegfű Gyula. Az ő nevük ma is ismert, s nem a párt emelte fel őket, ők emelték fel a pártot. Súlyuk, befolyásuk, a pártprogram alakításában játszott szerepük eredményezte azt a széleskörű megbecsülést, amelyet a párt akkoriban elért. Ez

a rendkívüli szellemi kapacitás tette lehetővé, hogy a néppárti képviselők parlamenti szereplése máig is irányt mutató.

4. A program központi eleme a **szociális igazságosság**.

A Demokrata Néppárt ellenzékben is az ország gazdasági felemelkedését szolgálta. A negyvenes évek végén kezdődött meg az ország gazdasági majd politikai átalakítása. Több ponton is súlyosan sérült a szociális igazság, előrevetítve az ötvenes évek ésszerűtlenségeit és jogfosztottságát.

A Demokrata Néppárt támogatta minden olyan lépést, amely előbbre vitte a szociális ügyeket, illetve hozzásegített ahhoz, hogy a már akkor sok szempontból idejét múltnak tekintett kapitalista berendezkedést valami új váltsa fel. Így megszavazta a nagybankok államosítását, mert ezekben a pénzintézetekben olyan hatalom összpontosul, amely magánkézben visszaélésekre, durva erőfölényre ad lehetőséget. Egyetértett a bányák államosításával is, mivel a természeti kincsek nem egyes embereknek, hanem az egész emberi nemnek szólnak. Egyébként ezt az utóbbi gondolatot a párt oly komolyan vette, hogy Mihelics Vid 1948. február 5-én kelt beszédében csak addig tudta a nemzetállam tulajdonát e kincsek fölött elfogadni, míg a nemzetállamok fölött egy valamiféle „világállam” létre nem jön. Ne feledjük, hogy ekkor még nem hirdették meg az Európai Unió gondolatát, csak néhány évvel vagyunk az ENSZ megalakulása után. Ki beszélt még ekkor a globalizálódásról?

A nagyipari vállalatok esetében a magántulajdonnál többre tartották az államit, de az állami tulajdonnál szerencsésebbnek vélték, ha a tulajdonosok az illető üzemek dolgozói lehetnek. Az állami tulajdon Barankovics István számára csak azokban az esetekben volt elfogadható, ahol a tulajdonlás rendkívül nagy hatalmat, monopolhelyzetet biztosít. Nagyon fontosnak tartotta viszont, hogy „mindenki előtt megnyíljk a lehetőség annyi magántulajdon megszerzésére és nyugodt birtoklására, amennyi a tényleges személyes szabadság előfeltételének tekinthető.” Amikor 1948 áprilisában a száznál több dolgozót alkalmazó vállalatokat rajtaütésszerűen államosították, Barankovics István elítélte az akciót. „A mi viszonyaink között nem találok kielégítő okot a rögtönzésre, amely a kormány legújabb államosítási politikáját jellemzi, sem a rajtaütésszerű eljárásra, még kevésbé a gazdasági élet megrázkódtatására, amellyel az ilyen jellegű intézkedések természetesen mindig járnak.” A Dinnyés kormány beiktatásakor mondott beszédében mintegy előre látta az egyre jobban erősödő etatizmus, a később szocializmusnak nevezett államkapitalizmus veszélyeit. „Az evangéliumi

szocializmusnak nem eszménye a tulajdon nélküli állami bérmunkások társadalma, nem azt vallja, hogy tulajdona ne legyen senkinek, csak az államnak, hanem mindenkinek lehetővé kell tenni annyi tulajdon megszerzését, amennyi ma gyakorlatilag szükséges az emberi személyiség függetlenségéhez.” A fenyegető terror árnyékában szabadabb és félelemmentesebb életkörülményeket követelt a magyar nép számára.

Az örökség kötelez

Barankovics István örökségének ez a négy eleme mai közéletünk számára is fontos tennivalókat jelent. Az **európai út** ma is fejlődésünk záloga. Ha mélyebben elemezzük, hogy az elvben ezeken a nyomokon haladó politika miért nem volt sikeres 1990 és 94 között, akkor többek között a néppártiság hiányát is említenünk kell.

A kereszténydemokrácia a mai magyar polgár szemében eszmei, világnézeti elkötelezettség. Pedig ez csupán az alap, amelyre támaszkodva a társadalom minden részét meg kell szólítani. A európai jelleg olyan politikai berendezkedést is jelent, melyben a vezető pártoknak **néppárt jellege** van. Az egyes rétegek közötti belső feszültségeket már az ilyen pártokon belül kimunkált kompromisszumokkal és a közös érdek felmutatásával kell tompítani, sőt lehetőleg megszüntetni. Egy valódi néppártban a segéd munkástól a nagyvállalkozóig jelen van a társadalom minden része. Ma nincs ilyen párt, csak a baloldalon!

Magyarország a társadalom polarizálódásának időszakát éli. Nagy baj lenne, ha az egyre gazdagodó kisebbség önös érdekeit az elszegényedőkkel szemben a politikában is érvényesíthetné. Ezáltal egy ideig talán jogszerűnek látszana a szociális igazságot sértő vagyonosodás. Az állam erőszakszerveinek birtokában egy darabig féken tartanák a társadalmi elégedetlenséget, de mindez előbb vagy utóbb robbanásszerűen vezetne el a társadalmi elégedetlenséghez. Nem elég helyes elméleti alapokat lerakni és erre ideológiai pártot szervezni, hanem az elméletet apró pénzre váltva **valódi néppártot** kell alakítani.

A magyar egyház mai vezetői még jól emlékeznek arra, amikor az állam saját politikájának alantas kiszolgálójává akarta tenni őket. Távol tartják tehát magukat és híveiket a politikától. Az egyházi vezetők és a keresztény politika konfliktusa ma nem abból áll, hogy egyes egyházi vezetők túl szorosra fűznék a kapcsolatot és irányítani akarnák a pártokat. Sokkal inkább az a baj, hogy a múlt rossz tapasztalatai miatt, s néhány elrettentő nyugati példa okán is az egyház nem nevel **közéleti feladatvállalásra**, s a politikai semlegességhez tartva magát, nem segíti eléggé híveit a megalapozott és értékekre támaszkodó döntésekhez. (Tisztelettel és örömmel el kell ismerni, hogy ez a kritika a Magyar Katolikus Püspöki Kar Igazságosabb és

testvériesebb világot című körlevele óta már nem jogos.) Ugyanakkor arra is buzdítani kell, hogy minél több konkrét feladat ellátására vállalkozó egyesület alakuljon. Nem az a fontos, hogy nagy taglétszámú pártok jöjjenek létre, sokkal öröndetesebb, ha a szervezett civil társadalom ott áll bírálóan és segítően a hasonló értékek mentén gondolkodó politikai erők mögött

Sajnos egyes politikai erők **a keresztény szót és a keresztény jelképeket önző és kicsinyes politikájuk propaganda eszközeivé alacsonyították.** Mivel a politikai üzenet sok olyan emberhez eljut, aki az egyház tanítással még hírből sem ismeri, az állampolgárok nagy tömege a kereszténységet a magát kereszténynek nevező politikuson keresztül ismeri meg. Emberi gyarlóságaink miatt ez a helyzet az egyház igehirdető munkájának akadályává vált. Barankovics István szelleméhez hűen **a politika keresztény jellegét nem jelszavakban, hanem a tartalomban kell megjelenítenünk.**

Az imént leírt helyzet azért alakulhatott ki, mert a mai közéletben sokkal több a pozíciót kereső, kisstílű ember, mint a valódi minőséget jelentő gondolkodó elme. Ahhoz hogy méltók lehessünk Barankovics István örökségéhez végre kellene hajtani a magyar politikában is a **minőség forradalmát.** Egy ilyen forradalom nehezen képzelhető el, ha a magyar értelmiség színe-java távol tartja magát a közéleti feladatvállalástól. Be kellene látni, hogy az ország átalakulásának jelenlegi szakasza áldozatokat követel. Bár a minőség forradalma kifejezés Németh Lászlót idézi, e nélkül a barankovicsi hagyomány sem érvényesül.

A szocialista gazdaságpolitika nyilvánvaló csődje után a nyugat-európai gazdaságpolitikai irányzatokat nem ismerő magyar társadalom értetlenül fogadta a jobbközép pártok szociális piacgazdaságra való törekvését. Még az is elhangzott, hogy ez a kifejezés fából-vaskarika. Pedig a nemzetközi példák jól mutatják, hogy az állampolgárokat magára hagyó konzervatív - liberális politika ugyanúgy társadalmi feszültségek forrása, mint az emberi személyiség kibontakozását gátló, a közösség szerepét túlhangsúlyozó baloldaliság. Magyarország felemelkedéséhez az is szükséges, hogy a gazdaságpolitika ne öncélúan egy-egy statisztikai mutatószám javulására törekedjék, hanem az egyéni szabadságjogokat tiszteletben tartva széleskörű kistulajdonosi réteg létrehozását segítse elő. A nagyvállalkozók érdekei csak addig képviselhetek, ameddig azok nem kerülnek szembe a közjával, azaz a társadalom egészének az érdekeivel.

A szociális piacgazdaság kifejezésen ma már senki nem mosolyog. A tényleges megvalósuláshoz viszont sajnos nem vagyunk közelebb. Gyökeres fordulatra volna szükség. Olyanra, amely bátran **meri vállalni a kisember érdekképviseletét,** a társadalomból való kirekesztődés megállítást, majd megszüntetését. A leszakadás megállítása vásárlóerőt teremt

a hazai ipar számára. Ehhez azonban arra a szemléletváltásra volna szükség, amely nem választja ketté a társadalom- és gazdaságpolitikát, amely tisztában van azzal, hogy az adózás célja nem a költségvetés bevételi oldalának teljesítése, hanem a társadalom által igényelt és vállalt feladatok ellátásához szükséges eszközök biztosítása.

Barankovics István nemcsak pártja képviselőinek nagy száma, hanem az általa képviselt politika kidolgozottsága és megalapozottsága tekintetében is kiemelkedett a kor politikusai közül. Pótolhatatlan veszteség, hogy nemcsak ellenzékbe szorult, hanem a viszonyok tragikus fordulata következtében elhagyta az országot. Mennyi vargabetűt, mennyi szenvedést kerülhettünk volna el, ha a Demokrata Néppárt által képviselt az elméleti megfogalmazástól eljutottak volna a gyakorlati alkalmazásig! Az átmenet mai zavaros időszakában még nem sikerült elindulnunk ezen az úton. De az örökség adott és a hosszú nyugalmi periódus után kamatozni akar. A magyar sors tragédiája, hogy a század közepének programját a század végén kell megvalósítani. Ennél már csak az lenne nagyobb baj, ha a feladatot a jövő századra hagynánk!

Kovács K. Zoltán